

NEKOLIKO PRIČA DŽELALUDDINA RUMIJA

UVODNA NAPOMENA

Najbolji način predstavljanja jednog autora publici su, nesumnjivo, njegova pisana djela. Kad je riječ o autorima koji naginju sufizmu, dakle onima koji su svoju inspiraciju crpili iz živoga srca islamskoga mističkog učenja, čini se da broj stručnih studija napisanih o temeljnim zasadama njihovog ezoterijskog nauka uveliko premašuje broj prevedenih izvornika koje su nam veliki mistici ostavili u naslijeđe. Stoga je i ovaj izbor nekolicine priča, hikaja i basni iz *Mesnevi*e, klasičnog djela islamske mističke književnosti, tek pokušaj da se pruži što izvorniji okus mističkog učenja i vizije čuvenog duhovnog šejha Mevlane Dželaluddina Rumija (1207.-1273.).

Ovog zanesenog sufijskog mudraca, sada već planetarno popularnog kao najvećeg mističkog pjesnika svih vremena, i ne treba posebno predstavljati. Rođen početkom XIII stoljeća u gradu Balhu (sjevero-zapad današnjeg Afganistana), pripada krugu horasanskih mistika, nasljeđujući učenje sufijskih velikana poput Sanaija i Atara. Već ga je rani odgoj u okrilju islamskoga učenja uputio u tajne sufijske gnoze, koja će svoj puni i zreli izraz zadobiti tek nakon duhovnog preobraćenja uslijed susreta s tajanstvenim dervišem Šemsuddinom iz Tabriza. Dvije godine nerazdvojnog druženja, prijateljstva i zajedničkog traganja do samih vrhunaca mističkog doživljaja Jedinstva, ostavile su neizbrisivi trag u životu mladog učitelja iz Konye. Nasilni prekid ovog duhovnog prijateljstva po-

stat će mu paradigmom sveukupne čovjekove čežnje, žudnje i patnje zbog rastanka s voljenim Bićem te razdvojenosti od svog prazvora. Glavnina njegovog pjesničkog opusa napisanog na perzijskom jeziku, kao što su *Divan-i Šams-i Tabrizi*, zbirka ekstatičnih stihova posvećenih Šemsuddinu, Rumijevom *suncu iz Tabriza* i *Masnavi-i ma'navi*, duhovna mesnevija, teodiseja ispjevana u oko 25.000 distiha, nosi snažan pečat sufijskoga učenja o rastanku i mističnome traganju za božanskim Bićem.

Njegovim najuticajnijim djelom, onim koje je na potonje naraštaje nesumnjivo ostavilo najviše uticaja, smatra se *Mesnevija*, skup sufijskih priča, alegorija, parabola, basni, hikaja, pa i stihova, koja se, svojim vrsnim tumačenjem osnova mističkog poimanja života, ubraja u po-najbolje priručnike uvođenja u tajne sufijskoga učenja. Takvi su joj daleki dometi i priskrbili naziv kojim se ova poema često atributira – *Kur'an na perzijskom*. I, zaista je sličnost kur'anskog načina kazivanja sa pripovjednim tkanjem priča iz *Mesnevi*e katkad i više nego upečatljiva. Uzvišenost stila, postignuta ogoljelim i čistim jezikom, lišenim suvišnih ukrasa, jasnoća i jednostavnost pjevanja, te postupci analognog izvođenja, samo su neke od spomenutih karakteristika.

«Bolje je da se tajne zaljubljenih kazuju kroz priče drugih» (*Mesnevija*, I, 136), jedan je od onih *bejtova* (distiha) u kojima bi se mogao pronaći ključ razumijevanja svih Mevlaninih pjevanja. Jer, tek nam pripovjedna struktura priče omogućava da sažmemo mnoštvenost životnih pojava, da razgranatost sagledamo kao

cjelinu u zrcalu, nastojeći je razjasniti i pojmiti.

Tekst ove poučne poeme, sastavljene u šest knjiga, izatkan je, tako, nizom međusobno isprepletenih priča, čije se kazivanje često prekida, a da bi se otpočelo s uvođenjem novih priča, koje se tematski ne nastavljaju nužno na prekinutu nit teksta. Usprkos takvoj nedosljednosti u toku kazivanja, svjesnom odbijanju jasno izgrađenih kompozicija, zanemarivanju logičke povezanosti i svake vrste usustavljanja uopće, teško da bi se djelu mogla osporiti jedinstvena struktura. Tematska potka koja ih sve povezuje u cjelinu upisana je u gotovo svakom stihu *Mesnevi* – to je jedna od najljepše ispisanih knjiga o umiranju, o samoponištenju svoga jastva, o nadilaženju svih tvarnih prepreka koje su se ispriječile između čovjeka i Stvoritelja, o povratku iskonskome zavičaju, o duhovnome zrenju i strpljivosti koja je nužna na putu duhovne metamorfoze i, na kraju, jedna od najljepše ispjevanih knjiga koja govori o ponovnom rođenju pojedinca, o životu opijenom božanskom ljubavlju, o iskustvu vječnosti i dodiru nebeskih divota. To razdragano osjećanje širine i slobode prilikom čitanja postignuto je, između ostalog, i svjesnim insistiranjem na polifonom suzvučju priča: izvanjski oblik priče tek je ljuska koja u podtekstu prikriva tajnu poruku. Živost opisanih realija, lahka dostupnost moralnih pouka, humoristički ton koji se provlači u nekim od anegdota, samo su ljuštura prisutna da podstakne pojedinca na osvješćivanje mnogo življeg, unutarnjeg svijeta skrivenih tajni.

Obraćajući se *više srcu nego glavi*, *Mesnevi* je pravi izazov svakome ko je čita: ona je i tekst i svoje tumačenje, i izvornik i tefsir samoj sebi, što samo potvrđuje Rumijevo majstorstvo u mirenju suprotnosti između izvanjskog i unutarnjeg učenja.

Svojim konceptom mogućega duhovnog prosvjetljenja u ovome svjetovnom životu i nadilaženjem prolaznosti svega tvarnoga, Rumi je i danas, možda više nego ranije, nadahnuće mnogima i podstrek na preispitivanje svojih životnih uvjerenja.

Primjedba prevoditeljice

Prilikom prevođenja izabranih priča s perzijskog izvornika *Sharh-e jame' Mathnavi-e ma'navi*, Karim Zamani, *Entesharat Ettela'at*, Tehran, 1381., u nastojanju da se pokuša slijediti osnovna nit kazivanja započete *hikaje*, svjesno su ispuštani neki stihovi koji u bitnom ne narušavaju pripovjednu strukturu. S obzirom da je cilj ovoga kratkog izbora bio prikazati što veću tematsku raznolikost priča iz *Mesnevi*, ovakav mi se ustupak učinio nužnim. Stoga, unaprijed dugujem ispriku svim ljubiteljima Mevlaninog izvornika.

Čovjek koji je htio pobjeći od Azraila (I, 956)

Jednoga jutra u osvit zore, bahnju neki plemić u naprasnoj žurbi na vrata Sulejmanove palače.

Lice ovog nesretnika je sablasno požutjelo, a usne mu od jada pomodriše.

«Što te tišti, čovječe, da ovako patiš?», zapita ga Sulejman.

«Azrail me takvim pogledom prostrijelio, svu svoju srdžbu i bijes na mene je sasuo», zajeca nesretnik.

«Kaži sad što mi valja činiti», obrati mu se Sulejman, «štogod želiš, zatraži!»

«Ti, što budnim okom naše živote čuvaš», otpočne čovjek, «zapovijedi vjetru da me odavde do Indije prenese: tamo ću, možda, smrti uteći i dušu svoju spasiti.»

Ljudi se tako od skromnosti i odricanja klone da postaju plijenom lahkosti i pohlepe.

Strah od siromaštva i odricanja nalik je strahu što proganja ovoga smrtnika; pohlepa i častohleplje – to je tvoja Indija.

I, Sulejman naredi vjetru da žurno ovoga čovjeka preko mora ponese i do dalekih krajeva Indije odnese.

Sutradan, dok je Sulejman na prijemu bio, sretne Azraila, pa ga zapita: «Što si tako gnjevno na onog Božijeg stvora pogledao, da je jadnik bezglavo iz svog doma izjurio?»

«Kad sam ga ja to ljutito pogledao?», u čudu će Azrail. «Samo sam se začudio kud je onuda prolazio.

Jer mi je od Boga zapovijed stigla da dušu tog čovjeka, baš istoga dana, u Indiji uzmem.

I ja sam se, eto, u čudu snebio i u sebi pomislio: 'Da mu je i na stotine krila imati, do daleke Indije on ne može stići!'

Sve što se u svijetu događa ti ovako poredi, širom oči otvori i razmisli.

Od koga da pobjegnemo? Zar od sebe samih? Besmislica!

Od koga da se čuvamo? Zar od Istine? Ej, nevoljo!

Priča o gramatičaru i lađaru

(I, 2.835)

Jednog se dana neki umišljeni gramatičar na lađu ukrca; smjestivši se udobno nasuprot lađara, pun sebe, oholo ga zapita:

»Jesi li ti ikad gramatiku učio?«. «Ne», lađar mu reče.

A ovaj će na to uznosito: «Pola tvog života, tad, uludo proteče!»

Slomljena srca, lađar se suzdrži, al' odgovor ne dade, već ušuti.

Malo utom, oluja se dignu, vjetar lađu u vrtlog zavitla, a lađar učenjaka gromko upita:

«Znaš li ti plivati? Sad mi kaži!» «Ne», zavapi gramatičar, «o, ti, umilnoga lica što lijepo zboriš!»

«Čitav tvoj život, gramatičaru, nestaje», dobači mu lađar, «jer lađa sad, evo, u vrtlogu tone!»

Ovdje je potrebno *mahv*¹ poznavati, a ne *nahv*²; jer, ako si u sebi umro, bez straha u vodu zaroni.

Voda će mrtvog na površinu izbaciti, al' živog iz bujice ko će spasiti?

Kad uspiješ u sebi ljudsku narav usmrtniti, more božanskih tajni do visina će te vinuti.

O, ti, koji stvorove ljudske magarcima zoveš: sada i sam k'o magare na ledu posrćeš.

Da si i najveći učenjak svih vremena, gledaj sad nestanak ovoga svijeta i vremena.

Mi smo gramatičara tako skrojili da bi vas gramatici nestajanja produčili.

Junak iz Kazvina³

(I, 2.981)

Počuj sad ovu priču o ljudima iz Kazvina, o njihovim običajima i načinu života.

Po svome su tijelu, rukama i ramenima, a da se ne povrijede, vrškom igle iscrtavali modre crteže.

Pođe, tako, neki čovjek kod brijača, pa ga zamoli: «Napravi mi tetovažu, jedno remek-djelo hoću!»

«Kakvu sliku želiš da ti nacrtam, junačino?», zapita ga brijač.

«Razjarenog lava», odgovori mu ovaj. «Rođen sam u znaku lava. Hajde, samo hrabro zabodi i potrudi se da bude u tamnomodroj boji.»

«Na kojem dijelu tijela hoćeš tetovažu?»

«Na ramenu, fino, crtu po crtu», odvrati mladić neustrašivo.

Kad je brijač stao iglom probadati, oštra mu bol čitavim ramenom prostruji.

«Ajoj, majstore, zamalo si me ubio! Što ti to crtaš?», vrisnu jadnik od boli.

«Pa, lava, gospodine, kao što ste i naručili.»

«A s kojim si to dijelom započeo?», upita junak.

«S repom», odgovori brijač.

«Ma, ostavi se repa, prijatelju mili! Njegov me rep i trtica nasmrt guše i dah mi oduzimaju.

Nego, napravi ti meni lava bez repa, jer mi je srce prepuklo od siline ovih uboda.»

I, prihvati se brijač iscrtavati neki drugi dio, pa ga grubo i bez milosti opet ubode iglom.

Mladić bolno jauknu, pa ga zapita: «Jaoj, koji mu je sad, pak, to dio?»

«Ovo mu je uho, dobri čovječe», objasni mu brijač.

«Pusti mu i uho, doktore. De, više, skрати posao!»

A kad je brijač otpočeo neki drugi dio crtati, naš je junak iz Kazvina nastavio stenjati:

«Oh, a ovaj treći ubod, koji mu je, pak, to dio tijela?»

«E, dragi moj», odvrati mu brijač, «došli smo do trbuha!»

«Nek' nema ni trbuha!», na to će naš junak. «Pa, što će trbuh sitome lavu?»

A brijač se smete i zinu od čuda, te dugo osta zbunjen stavivši prst u usta.

I bacivši ljutito iglu o zemlju, povika: «Je li se ikad na svijetu takvo što zbilo?»

Vidje li iko ikad lava bez repa, glave i trbuha? Pa, ni sam Bog nije stvorio takvoga lava!»

Izdrži, brate, bolne ubode da se izbaviš od ujeta svoje niske sobosti.

Onima, oslobođenim samopostojanja, i Sunce i Mjesec ničice se klanjaju.

Ko uzmogne usmrtniti sitnu slabost u svom tijelu, vladat će nebesima i svim stvorenim na svijetu.

Jer, onaj ko u srcu nauči ljubavni plam raspaliti, ni sunčeva svjetlost ne može ga sažgati.

Trn će poput cvijeta divnim i umilnim postati i, premda je djelić, Cjelini će pohrliti.

Što to znači Boga veličati? To znači sebe poput praha uniziti.

Što to znači Božiju jednotu spoznati? To znači sebe u prisustvu Jednoga poništiti.

Želiš li stalno sjati kao svjetlost danja, tad spali tamu svoga postojanja.

Rastopi svoje bivanje u Svemogućem Biću kao što se bakar tali u alkemiji zlata.

Čvrsto si se uhvatio za *ja* i *mi*, i sva duhovna propast proizlazi iz te dvojnosti.

Kako su vuk i lisica pošli s lavom u lov (I, 3.014)

Jednoga su dana lav, vuk i lija pošli u gore i planine radi ulova.

Zajedno su krenuli kako bi se potpomogli i što bolje zamke za lovinu pričvrstili.

Svoj se trojici posreći te su u golemoj stepi iznenađujuće mnogo plijena pohvatali.

Premda ono dvoje nije lavu na čast služilo, ipak se kralj životinja prema njima velikodušno ponio i prijateljski odnosio.

Zbog ovakvog će se kralja svaka vojska žrtvovati, jer tek je zajednica ljudi izvor spasa i milosti⁴.

Kad se, dakle, družina ova na planinu uzverala, hitajući za lavom puna udivljenja,

Smjesta se dočepala obilatog plijena: planinskoga goveda, koze i ovećeg zeca.

Jer, svakome ko slijedi neustrašivoga lava, nikada neće nedostajati mesa i izobilja.

Dovukavši s mukom ranjene zvijeri, krvlju oblivene, do prve guštare,

Vuk i lija se polahkome da će plijen među njima kraljevskom pravdom biti razdijeljen.

Bljesak te gramzivosti ošinu lava, kojemu smjesta postade jasno odakle izvire ova pohlepa.

Jer, onaj ko je lav i vladar skrivenih tajni, poznaje sve misli koje um tek može naslutiti.

Ej, srce mislima zanijeto, vladaru se uteci od zlih i pokvarenih namisli.

Jer, on znade, al' ne odaje, sve tvoje najskrovitije primisli i, ne bi li te zavarao, još ti se u lice smiješi.

Premda je lav znao za njihove napasti i iskušenja, tog im trena ništa ne reče, već ih obazrivo poslušao.

Ali, u sebi pomisli: «E, bijednici jedni podli, već ću vas ja dostojno nagraditi!

Zar vam nije dostatan moj obzir prema vama?

Sva mudrost i razboritost od mene vam pristi-

že, i sve vam je to zbog moje milosti iznimne.

Što li jedna slika i može svome slikaru prigovoriti? Kad ju je on sam stvorio i mislima obdario.

Izbavit ću ovaj svijet od sramotnih čina, pa nek u njem preostane samo ova priča!»

Sve je ovako lav mislio i sa širokim smiješkom na ono dvoje pogledavao; ne vjeruj, stoga previše ovakvim osmijesima⁵!

Sva dobra i bogatstvo ovoga svijeta su varljivi osmijesi Stvoritelja; to nas je izobilje opilo, kvarnim i oholim učinilo.

Hej, vjerniče, od odricanja i trpljenja za tebe nema boljega, jer ovi će se prijetvorni osmijesi prokazati kao zamka.

Kako je lav iskušao vuka rekavši mu da razdijeli plijen.

«Hej, stari vuče!», obrati se vuku lav. «De, podijeli ovu lovinu među nama i pokaži nam koliko si pravedan.

Budi moj zastupnik u ovoj razdiobi, pa da vidimo kakav si u biti!»

«Presvijetli care», otpočne vuk, «divlje govedo nek tebi pripadne, jer je snažno i krupno, i samo tebi pristaje.

Ona je koza srednjeg stasa i meni, nekako, najbolje odgovara; a ti, lijo, zeca uzmi i zasigurno nećeš pogriješiti.»

«Ma, što si to rekao, vuče?», rasrdi se lav. «Još jednom ponovi! Kako si se samo drznuo preda mnom *ti* i *mi* izgovoriti?

Takav je vuk i od pseta gori kad se u prisutnosti jednog ovakvog lava usuđuje svoju nisku sobost isticati!

Priđi bliže, budalo umišljena!», povika lav na vuka, a kad mu se ovaj približio, lav ga je bijesno razderao i usmrtio.

Uvidjevši brzo nisku i nedoraslu vučiju prirodu, za kaznu mu odere s glave svu kožu.

«Budući te ni moja nadmoć nije izbavila od privida samopostojanja», obrati mu se lav, «duša poput tvoje treba sebe poništiti i s tajnom Istine umrijeti.

Jer, nisi usmrtio svoju sobost u mojoj prisutnosti, to me je ljubav nagnala da ti šiju stegnem i oslobodim od opsjene postojanja.»

Sve propada i nestaje osim Njegove biti⁶: ne tragaj, stoga, za vječnosti sve dok se ne utopiš u Božijoj biti.

Svi koji iščekuju u Mome biću, bez straha su od propasti i nestajanja.

Jer, onaj ko je prošao kroz smrt svoga bića, dopro je do vječnosti i utruća⁷.

Ko god pred Njegovim dverima izusti *ja* ili *mi*, bit će odbijen i vraćen, prestat će postojati.

Priča o čovjeku koji je rekao «ja» (I, 3.056)

Pokucao neki čovjek na vrata svoga prijatelja. «Ko je?», zapita prijatelj.

«Ja sam», odgovori čovjek. «Odlazi», povika onaj iz kuće, «još je prerano da uđeš: za sirovog i prijesnog poput tebe, nema mjesta za mojim stolom.»

Može li sirovog bilo šta skuhati osim plama samoće i vatre razdvojenosti? Što bi ga drugo i moglo osloboditi od dvoličnosti i podvojenosti?

Jadnik se s tugom okrenu i ode, te čitavu godinu provede na putu izgarajući u vatri razdvojenosti.

Od silnog se plama naposljetku i skuhao i, vrativši se s puta, stade hodati uokolo prijateljeve kuće.

Bojažljiv i pun strepnje da mu se kakva neuljudna riječ s usana ne omakne, pokuca na vrata.

«Ko je iza vrata?», ogłosi se prijatelj iz kuće. «Ti si, dušo!», odgovori došljak.

«Budući da si sada *ja*, uđi», prijatelj će na to, «jer nema mjesta dvojici *ja* u ovoj kući.»

Takmičenje kineskih i bizantskih slikara (I, 3.467)

Jednoga su dana Kinezi izjavili: «Mi smo od vas bolji slikari», na što su Grci stali tvrditi: «Naši su slikari još vještiji majstori i vrhunski umjetnici.»

«Obje ćemo grupe iskušati», umiješa se sultan, «da vidimo ko je upravu i ko je odista bolji.»

I, stali se Kinezi s Grcima prepirati, ali Grci prvi zašutješe i svađu prekinuše.

Kinezi su predložili da se jedna soba namijeni njima, a druga da se dodijeli Grcima.

Sultan prihvati i dade im dvije prostorije, jednu nasuprot druge: jednu uzeše Kinezi, a u drugu se smjestiše Grci.

Kinezi su od cara na stotine boja zatražili, i car otvori riznice da uzmu što god zatrebali.

Svakog su jutra iz carske blagajne Kinezima darivani pribor i boje.

Ali, Grci su otpočetak ponavljali: «Ni boje, ni šare neće koristiti, već hrđu treba skinuti i zid do sjaja očistiti.»

Zatvorili su vrata i nastavili glačati, sve dok se

zidovi nisu poput bistrog neba usjajili.

Od mnoštva boja⁸ do bezbojnosti⁹ – to je put pravi: boja je poput oblaka, a bezbojnost – mjesec sjajni.

Svaki odsjaj i svjetlost što na oblaku zablista, znaj da je od zvijezda, Sunca i Mjeseca.

Čim su Kinezi svoj posao dovršili, od silnog su veselja u bubnjeve zasvirali.

Dođe i car da slikarije razgleda i umalo da izgubi svijest od silnog divljenja.

Potom se zaputi Grcima. A kad su Grci uklonili pregradu koja ih je odvajala od Kineza, odraz svih onih šara i kineskih slikarija zablista kao u zrcalu na uglačanoj plohi njihova zida.

Sve što je car kod Kineza vidio, ovdje se zrcalilo još ljepše i blistavije, i dah mu oduzimalo od silne ljepote.

Grci su poput sufija: bez umijeća, znanja i učenja.

Pa ipak su svoja prsa do sjaja očistili od pohlepe, škrtosti, mržnje i zavisti.

Čistoća ovoga zrcala je, nesumnjivo, srce koje može u sebi primiti nebrojene odraze.

Beskrajni oblik Nevidljivog se odrazio u Musi¹⁰ iz ogledala njegova srca.¹¹

Nijedna se slika ne zrcali do beskonačnosti: osim u srcu koje uzvišenu Svjetlost beskrajno odražava.

Do vječnosti ono može nove slike primati i bez ikakve zapreke u sebi ih odraziti.

Oni što su srca od hrđe očistili, oslobođeni su boja i mirisa: svaki se tren Dobro, njihovom pogledu pruža.

Čovjek koji si je umislio da je vidio mlađak (II, 112)

Jednom davno, u vrijeme halife Omera¹², stigao mjesec posta i ljudi pohitali na planinu ne bi li im se sreća nasmiješila da ugledaju mlađak¹³ na nebu.

Jedan među njima povika: «Hej, Omere, pogledaj, eno se pojavio mladi mjesec!»

Uprijevši pogled prema zvijezdama i ne ugleđavši baš ništa na nebu, Omer se okrenu prema onom čovjeku, pa mu reče: «Mora da se onaj mjesec u tvojoj mašti ukazao.»

Jer, u protivnom, kako to da ja, mnogo vičniji od tebe u čitanju nebeskih znakova, ne vidim čak ni sjajni polumjesec?

Nego, de ti navlaži dlan i zaliži sebi obrvu, pa se onda ponovno u mlađak zagledaj».

Kad je čovjek vlažnom rukom zalizao obrve, više na nebu ne vidje mjeseca; «Vladaru», povika u nevjerici, «nema mjeseca, eno ga nestala!»

«Da», odgovori mu Omer, «tvoja se obrva poput luka svinula i pogodila te strijelom pogrešnog nagađanja».

Čim se je dlaka savila, na pogrešan put ga je zavela; i on se stade razmetljivo hvaliti da je ugledao mjesec mladi.

Kad samo jedna svinuta dlaka može zastrijeti nebo, kako bi tek bilo da se svi tvoji udovi iskrive i svinu?

Ispravi zato svoje biće uz pomoć krijeposnih i poštenih: ni slučajno ne okreći glavu od njih.

Sufija i nevjerni sluga

(II, 156)

Neki je sufija svijetom uokolo lutao, sve dok jedne večeri u derviškom hanikahu nije prenočište potražio.

Svog je magarca u štali privezao, a potom se prijateljima priključio na počasnom mjestu trije-
ma,

te u duhovnu molitvu i tiho bdijenje uronio: jer, blizak je prijatelj bolji od bilo kakve knjige.

Sufijska se knjiga ne sastoji od crnila tinte i slova: ništa drugo nije, već srce bijelo kao snijeg.

Hrana učenjaka su perom pisana djela; a što je hrana sufija – povratak u svijet vječnog bivanja.

Kad su sufije naposljetku, obuzeti veseljem i mističkim zanosom, duhovni skup priveli kraju,

Prirediše gozbu za pridošloga gosta, koji se baš u tom trenu prisjeti svog magarca.

Okrenu se smjesta prema slugi te ga zamoli: «De se malo do štale navrati, pa magarcu sijena i ječma dadni.»

«Bože blagi, budi na pomoći!¹⁴» sluga će na to. «Čemu ove suviše riječi? Odvajkada su to moji poslovi.»

A sufija mu stade savjete dijeliti: «Prije neg' mu dadneš, ječam navlaži, jer to je jedno staro magare klimavih zuba».

«Bože blagi, budi na pomoći!», reče ovaj. «Što mi to govoriš? Pa, ove su naputke drugi od mene učili».

«A kad mu sedlo skineš, stavi mu mehlem na ranjena leđa», nastavi onaj sufija, ne dajući se smesti.

«Bože, budi na pomoći!», povika sluga, pa mu kaza: «Hej, ti što mudruješ! Imao sam ja na hiljade gostiju poput tebe,

I svi su oni sretni i zadovoljni od nas otišli, jer nama je gost svetinja, i od vlastite duše nam je miliji».

«Daj mu i vode, al' pazi da je mlaka», opet će sufija. «Bože, budi na pomoći! Stid me je i slušati što to govoriš!», sluga se uzruja.

«I, malo mu sijena dodaj u ječam», sufija nastavi, a ovaj će na to: «Svevišnji Bože, budi na pomoći! De, skрати više, ne govori!»

«Pa mu ležaj od kamenja i balege počisti, a bude li vlažno, tamo gdje će leći malo mu suhe zemlje naspi.»

«Svevišnji Bože, budi na pomoći!», zavapi sluga. «Nego, i ti se, sufijo, Bogu uteci i od Njega zaišči pomoći! Ne troši riječi na poslenika koji zna što mu je činiti.»

A sufija mu na to još dobaci: «Uzmi onda četku, pa mu dlaku dobro očešljaj!» «Bože blagi, budi na pomoći! Neka te je stid kako zboriš!», obrecnu se sluga.

Zatim žustro zasuka rukave, pa izusti: «Idem prvo sijena i ječma donijeti».

Kako je sluga izišao, tako je štalu i magarca s uma smetnuo i na njih potpuno zaboravio, a onog je sufiju obmanuo i na lagahni se san zaveo.

Svrativši potom do svojih prijatelja, skupine nitkova i lupeža, ismija pošteno onoga sufiju s njegovim savjetima i uputama.

Iscrpljen od puta, sufija legne i, sklopivši oči, stade sanjati svakojake snove.

Usnio je svog magarca u kandžama vuka, kako ga trga i razdire sa svih strana.

Od silne se muke trgne izasna i povika: «Svevišnji Bože, budi na pomoći! Kakva li su ovo suluda priviđenja? Gdje je onaj susretljivi sluga?»

A onda ga opet san svlada, pa vidje magarca kako putem korača i sve propada, sad u jamu, a sad u kakav jarak.

Sve je, tako, sanjao neugodne snove. Ne bi li ih odagnao, sure *Fatiha*¹⁵ i *Kari'a*¹⁶ učiti stade.

«Šta da se radi?», pitao se sufija u nevjerici, pa nastavi: «Svi su prijatelji već otišli i sva vrata su zaključali.

Ja, sve razmišljam – onaj nesretni sluga, pa nije li s nama zajedno kruha i soli podijelio?

Ja sam se s njim sve ljubazno i fino ophodio, pa što bi mi on sad bezobrazlukom vratio?

Potreban je razlog svakoj mržnji, jer i naša plemenitost potiče odanost».

I opet bi se zamislio i sve tako nastavljao: «Je l' ikad Adem, plemenit i pun blagosti, onome Iblisu¹⁷ nauđio?

Što se to čovjek zmiji i škorpiji zamjerio da mu

stalno žele nauditi i smrtni udarac zadati?

U vučijoj je prirodi da sve trga i razdire, a ljude, pak, ljubomora međusobno razdire.

Ne valja zlo pomišljati!”, tješio se sufija. “Pa, zašto sebi uopće i dopuštam o svome bratu tako nagađati?”

A onda bi svejednako sa sobom govorio kako je razborito i promišljeno crne slutnje imati. Jer, kako će neko ko nikad zla ne sluti ostati nepovrijeđen?

Tako je sufija na sto muka bio, baš kao i njegov magarac – da Bog dâ da takva kazna dušmane snađe!

Nakrivljenog sedla i pokidanih ulara, jedno se magare valjalo posred zemlje i kamenja.

Iznureno i iscrpljen od mnoga puta i, uz to, čitavu večer bez i trunke sijena, sad je već bilo na izdisaju, gušeći se u samrtnom hroptanju.

Čitavu noć nije prestajao ponavljati i preklinjati: “Jao, jao, Bože mili! Ma, neću, evo, ni ječma, samo mi šaku sijena udijeli!”

Hej, šejhovi, milosti! Izgaram od patnje zbog ovih bezočnika okrutnih!”

Muka i nevolja što je ono magare snašla, ravna je patnjama peradi koja se u bujici poplave utapa.

Jedno se magare sve do zore u mukama previjalo i, stenjući od gladi, po podu se valjalo.

Pred jutro, kad je svitalo, u štalu stiže sluga da osedla magarca.

Podbovši ga potom dva-tri puta, poput kakvog stručnog trgovca magarcima, ne bi li ga podstrekao i nagnao u trk, postupio je s njim kao s najgorim psetom.

Od oštine podbadanja, životinja počne poskakivati – gdje li mu je samo jezik da opiše što ga tišti?

Kad ga je sufija uzjahao i na put krenuo, magare stade posrtati i sve glavom o zemlju padati,

I, svaki put kad bi se po zemlji prostro, ljudi bi ga podizali, sve misleći da je od nečeg obolio.

Jedan mu je uho grubo savijao, a drugi se u usta navirivao, neće li pronaći kakve rane pod jezikom.

Onaj mu je, pak, potkovice pregledao, ne bi li kakav zalutali kamen iz njih izvadio, a drugi mu je, opet, u očima trunke i mrlje tražio.

“Hej, šejh”, zapitaše ga ljudi, “zbog čega ova slabost? Nisi li jučer Bogu zahvaljivao što ti je magare snažno, žustro i čilo?”

A sufija im na to odgovori: “Magarac što se cijelu večer s ‘Bože blagi, budi na pomoći!’ hranio i Bogu veličao, drukčije nit’ može, nit’ zna hodati!”

Kako je magarcu jedina hrana uvečer bila

‘Bože blagi, budi na pomoći!’, cijelu se noć Bogu molio, a danju se, evo, na zemlju prostire i sve Bogu na *sedžu* pada”.

Većina ljudi su, ustvari, ljudožderi: u njihovu se slatkorječivost nemoj mnogo uzdati.

O podlim se ljudima, poput onog sluga, brini. Jer, bolje je i sam biti negoli udvaranja besramnika podnositi.

Uvodna bilješka i prijevod s perzijskog:
Azra Abadžić Navaey

m

Bilješke

¹ Mahv (arap.): nestajanje, iščeznuće; prema sufijskoj gnozi, to je izraz koji označava prestanak ljudskog bivanja, utruće ljudskog samopostojanja

² Nahv (arap.): gramatika, sintaksa

³ Grad na sjeveru Irana

⁴ Aluzija na *hadis* (predaju) u kome se navodi da je “u zajednici vjernika (*jama'at*) spas, a u odvajanju – nevolja”

⁵ Pod varavim osmijesima ovdje se misli na lagodu i čari ovozemaljskih užitaka

⁶ Preuzeto iz Kur’ana, (sura XXVIII, 88.)

⁷ U izvorniku se u ovome stihu navodi arapska riječ *la*, u značenju negacije: *ne, nema; nepostojanje*. To je ujedno, i prva riječ *šehadeta* – *La illahe illallah* (Nema boga osim Boga), izjave kojom svi muslimani svjedoče izraziti monoteizam, vjerovanje u jednog Boga. U doslovnom prijevodu, ovaj bi stih, dakle, glasio: “Ko god je prošao kroz *la*, sada se nalazi u *illa*”, što se, onda, tumači da vječno, istinsko postojanje mogu postići samo oni pojedinci koji su zaniijekali sve (*la*), pa čak i vlastito postojanje, osim Boga, te tako dospjeli do konačnog stepena mistične spoznaje Jedinstva Bića – samoponištenja u uzvišenom Biću (*fana fi'llah*)

⁸ Simol izobilja materijalnog svijeta

⁹ Simbol Božijeg jedinstva i jednosti bivanja

¹⁰ U ovom se stihu aludira na čudo koje je poslanik Musa izveo na planini Sinaj, primivši božansku naredbu (Kur’an, XXVII, 12.; XXVIII, 32.): “Uvuci svoju ruku u njedra – izići će bijela bez mahane”

¹¹ Srce je povlašteno mjesto mistične spoznaje Jedinstva. Poslanik Musa primjer je savršenog čovjeka (*insan-i kamil*) – mikrokozmosa, pročišćenog od svih ljudskih mahana i nedostataka, u čijem se srcu, kao u zrcalu, ogledaju božanski atributi

¹² Drugi muslimanski halifa, koji je iza Poslanikove i Ebu Bekrove smrti preuzeo vodstvo nad muslimanima

¹³ “Večer uoči početka ramazana (9. mjesec prema muslimanskom kalendaru), mjeseca posta i odricanja, naziva se

laylat ar-ruye, odnosno 'noć iščekivanja (mladog mjeseca). Obično se u poslijepodnevnim satima toga dana nekoliko osoba šalje u pustinju, gdje je izrazito čist zrak, kako bi ugledali prve znakove pojavljivanja mlađaka na nebu: jer, mjesec posta otpočinje slijedećeg dana nakon što se pojavio mladi mjesec" (Lane, *The Modern Egyptians*, navedeno prema *Tales of Mystic Meaning*, R.A. Nicholson, str. 27.)

¹⁴ U izvorniku se ponavljaju riječi *La havl*, što je skraćeno od *La havl va la kuvva illa bi' llahi*, (Nema sile niti moći osim Boga Uzvišenog), izraz kojim se iskazuje čuđenje i kojim se zaziva Boga u pomoć.

¹⁵ Prva sura (poglavlje) u Kur'anu

¹⁶ Sto i prva sura u Kur'anu

¹⁷ Ovdje se aludira na trenutak kad je Bog, stvorivši Adema, naredio svim melecima da se poklone prvome čovjeku, Božijem namjesniku na zemlji. Svi su se melec pokorili toj zapovjedi, osim Iblisa, kojega Bog tada prokune i osudi ga kaznom džehenema.

Foto: Tarik Jesenković